

УДК 338.22 (045)

СВІТОВИЙ ДОСВІД АДВОКАТУВАННЯ КОНКУРЕНЦІЇ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

В. Клименко¹, Г. Лозова²

¹Національний авіаційний університет
03058, м. Київ, пр. Космонавта Комарова, 1

²Київський національний університет імені Тараса Шевченка
01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60

В роботі визначено основні світові тенденції розвитку адвокатування конкуренції, проаналізовано прогресивну міжнародну практику у сфері адвокатування конкуренції (на прикладі США, Мексики, ПАР), досліджено особливості адвокатування конкуренції в країнах з посттрансформаційною економікою (на прикладі Росії, Польщі та Молдови).

Ключові слова: адвокатування конкуренції, Антимонопольний комітет України, економічна конкуренція, конкурентна політика, конкурентна культура.

Вступ. Адвокатування конкуренції (далі – АК) є відносно новим напрямом конкурентної політики держави, який в розвинених країнах почав формуватися у 70-х роках ХХ ст. Якщо в країнах з розвинутою економікою до питань АК підійшли поступово – після більш ніж столітнього періоду формування антимонопольного і конкурентного законодавства, то в країнах з посттрансформаційною економікою формування засад конкурентної політики почалося після набуття ними незалежності і переходу до ринкових методів господарювання. Спочатку конкурентна політика була побудована на механізмах примусу, реалізовувалась лише через виявлення і боротьбу з порушеннями законодавства, її об'єктами виступали в основному господарюючі суб'єкти. Впровадження в практику діяльності антимонопольних/конкурентних відомств механізмів АК відбулося з лагом у 10-15 років.

Питанням адвокатування конкуренції присвячені насамперед публікації Робочої групи з адвокатування Міжнародної конкурентної мережі (далі - МКМ), доповіді учасників Конференції з конкуренції під егідою БРІК, що відбулася у вересні 2009 р. в м. Казань (зокрема, В.Кераре, М.Пандея, М.Скrobiщ), праці вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: С.Авдашевої, А.Вознюка, І.Дахно, І.Князевої, О.Лукашенко, Г.Філюк, А.Шастітко та ін.

Постановка завдання. Нині АК в країнах з посттрансформаційною економікою заслуговує певної критики. Конкурентні/антимонопольні відомства повинні бути більш активними в цьому питанні за відомства в розвинених країнах. Необхідно звернути увагу на області здійснення АК: потрібно визначити найбільш економічно важливі та значущі для розвитку країни. При цьому конкурентні/антимонопольні відомства повинні застосовувати ті дії, щодо яких вони мають достатню впевненість в успіху.

інвестиційну діяльність цих фінансових інститутів. Опис вибраних співвідношень наведено в таблиці 1.

Поділ компаній зі страхування життя на групи здійснено з використанням кластерного аналізу з допомогою статистичного пакету STATISTICA 7.0. Перед проведенням аналізу вхідні дані було стандартизовано з метою приведення різних показників до одного масштабу. Стандартизація здійснюється за формулою [7]:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{\sigma_j}, \quad (1)$$

де x_{ij} - значення j -го показника для i -ої компанії, \bar{x}_j - середнє значення j -го показника, σ_j - середньоквадратичне відхилення j -го показника.

Методика проведення кластерного аналізу полягає у наступному: спершу потрібно визначити імовірну кількість кластерів шляхом побудови дерева відстаней та графіка списку об'єднання. На діаграмі дерева відстаней можна візуально розпізнати кількість кластерів та їх складові. Для формування дерева відстаней використано метод найдальшого сусіда, з метою виокремлення кластерів, котрі максимально відрізняються між собою. Формально кількість кластерів визначають як різницю між загальною кількістю об'єктів і кількістю кроків, після якої спостерігається різкий стрибок відстані на діаграмі списку об'єднання. Детальніше особливості кластерного аналізу описано, наприклад, у [7, с. 106-118].

Таблиця 1

Показники оцінювання діяльності компаній зі страхування життя

№	Визначення показника	Опис показника
1	Середні внески на одного застрахованого (av_payment) = сукупні внески / кількість застрахованих	Характеризує середню вартість страхових продуктів
2	Середні виплати на одного застрахованого (av_benefit) = сукупні виплати / кількість застрахованих	Характеризує середню величину виплат
3	Середній резерв на одного застрахованого (av_res) = сукупний резерв / кількість застрахованих	Характеризує середній розмір зобов'язань страховика
4	Рівень виплат (benefit_level) = сукупні виплати / сукупні внески	Визначає ступінь сформованості страхового портфеля та чи здійснюється «схемне» страхування
5	Частка зобов'язань в активах (res_asset) = сукупний резерв / активи	Характеризує співвідношення резерву та активів
6	Коефіцієнт залежності від зовнішніх джерел фінансування (equity_asset) = власний капітал / активи	Характеризує залежність від позичкових коштів
7	Коефіцієнт забезпеченості власними коштом (equity_res) = власний капітал / страхові резерви	Визначає ступінь покриття власними коштами компанії страхових зобов'язань на випадок перевищення фактичними страховими зобов'язаннями розрахованих
8	Частка перестраховика в резервах (re_part) = сума участі перестраховика в резервах / страхові резерви	Характеризує ступінь залежності страховика від перестраховика

9	Коефіцієнт прибутковості = інвестиційний дохід / активи (inv_doh_asset)	Показує наскільки ефективно вкладаються активи
10	Коефіцієнт ділової активності (prem_asset) = страхові премії / активи	Показує, наскільки ефективно страховик використовує власні ресурси

Джерело: розробка автора на основі [1], [2].

Дослідження здійснено на основі фінансово-економічних показників найвпливовіших страхових компаній за 2006-2012 рр. Кожного року до лідерами рейтингу були 27-30 компаній, котрі активно проводили страхову діяльність та публікували результати у відкритому доступі. Для кожної з цих компаній розраховано значення показників за таблицею 1 на кожен рік з вибраного періоду та побудовано дерева відстаней для визначення кількості кластерів. На основі одержаної інформації здійснено розподіл компаній на кластери.

Середні значення стандартизованих вхідних показників для кластерів страховиків, сформованих за підсумками діяльності 2012 р., наведено на рис 1. Схожі результати одержано і для 2006-2011 рр.

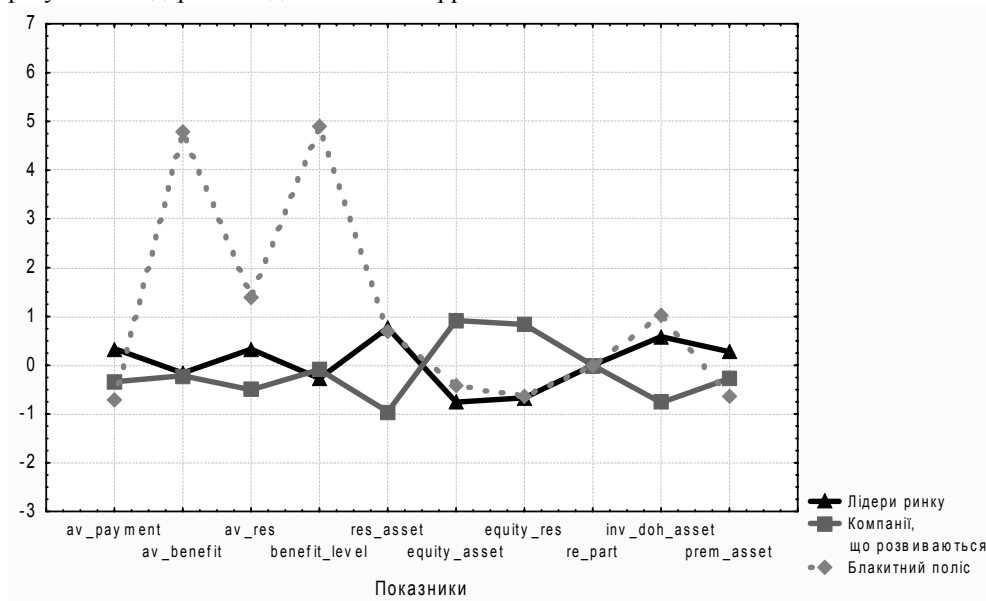

Рис. 1. Середні значення стандартизованих вхідних показників для кластерів страховиків, 2012 р.

Джерело: результати розрахунків автора на основі статистичних даних з [6].

Проведені дослідження за 2006-2012 рр. дали змогу виокремити дві основні групи компаній – сильні компанії-лідери та компанії, що розвиваються або мають тимчасові труднощі (табл. 2). Середні значення показників діяльності компаній зі страхування життя для кожного з кластерів у розрізі років наведено у табл. 3.

Отже, на сучасному етапі розвитку ринку страхування життя (2009-2012 рр.) компанії розділились приблизно навпіл (12-14 – лідери та 11 компаній, що розвиваються), тоді як у 2006-2008 роках лише 5-9 компаній мали хороші фінансові показники.

Таблиця 2.

Структура кластерів компаній зі страхування життя у 2006-2012 рр.

Рік	К-ть кластерів	К-ть компаній у кластері	Назви компаній
2012	3	13 (лідери)	АЛІКО АІГ Життя, АСКА-життя, Гарант-лайф, Граве Україна, Іллічівська, КД Життя, ПЗУ Україна страхування життя, Ренесанс життя, ТАС, Теком-життя, Уніка-життя, Фідем лайф, Юпітер страхування життя VIG
		11 (роз-виток)	Брокбізнес життя, Дельта життя, Дженоералі Гарант страхування життя, ЕККО, Інго Україна життя, КСЖ Універсальна, Лемма-Віте, Оранта-життя, Охорона-життя, Планета страхування, СЕБ Лайф Юкрейн, УСГ Життя, Форте лайф
		1	Блакитний поліс
2011	3	14 (лідери)	АЛІКО АІГ Життя, АСКА-життя, Гарант-лайф, Іллічівська, КД Життя, ПЗУ Україна страхування життя, Планета страхування, Ренесанс життя, ТАС, Теком-життя, Уніка-життя, Фідем лайф, Юпітер страхування життя VIG
		11 (роз-виток)	Брокбізнес життя, Граве Україна, Дельта життя, Дженоералі Гарант страхування життя, Інго Україна життя, КСЖ Універсальна, Лемма-Віте, Оранта-життя, Охорона-життя, СЕБ Лайф Юкрейн, УСГ Життя, Форте лайф
		1	Блакитний поліс
2010	3	13 (лідери)	АЛІКО АІГ Життя, АСКА-життя, Гарант-лайф, ЕККО, Іллічівська, КД Життя, ПЗУ Україна страхування життя, Ренесанс життя, ТАС, Теком-життя, Уніка-життя, Фортіс страхування життя Україна, Юпітер страхування життя VIG
		11 (роз-виток)	Брокбізнес життя, Дельта життя, Дженоералі Гарант страхування життя, Інго Україна життя, КСЖ Універсальна, Лемма-Віте, Оранта-життя, Планета страхування, СЕБ Лайф Юкрейн, УСГ Життя, Форте лайф
		1	Блакитний поліс
2009	4	12 (лідери)	АЛІКО АІГ Життя, АСКА-життя, Дженоералі Гарант страхування життя, ЕККО, КД Життя, КСЖ Універсальна, ПЗУ Україна страхування життя, Ренесанс життя, ТАС, Теком-життя, Уніка-життя, Юпітер страхування життя VIG
		11 (роз-виток)	Брокбізнес життя, Дельта життя, Інго Україна життя, Лемма-Віте, Оранта-життя, Планета страхування, СГ Провіта, СЕБ Лайф Юкрейн, Спас, УСГ Життя, Фортіс страхування життя Україна
		1	Іллічівська
		1	Блакитний поліс
2008	3	9 (лідери)	АЛІКО АІГ Життя, АСКА-життя, Блакитний поліс, ЕККО, ПЗУ Україна страхування життя, КСЖ Універсальна, ТАС, Теком-життя, Юпітер страхування життя VIG
		21 (роз-виток)	VAB Життя, Брокбізнес життя, Вексель життя, Віра лайф, Дельта життя, Іллічівська, КД Життя, Клас страхування життя, Планета страхування, Просто страхування, Життя та пенсія, Ренесанс життя, СГ Провіта, Інго Україна життя, СЕБ Лайф Юкрейн, Спас, Лемма-Віте, МСК Захист життя, Оранта-життя, Страхові традиції – життя, УСГ Життя, Фортіс страхування життя Україна
		1	Уніка-життя
2007	2	5 (лідери)	АЛІКО АІГ Життя, АСКА-життя, Блакитний поліс, Дженоералі Гарант страхування життя, ТАС
		18 (роз-виток)	VAB Життя, Брама життя, Вексель життя, Віра лайф, Іллічівська, Клас страхування життя, КСЖ Універсальна, Лемма-Віте, МСК Захист життя, ПЗУ Україна страхування життя, Планета страхування, Просто страхування, Життя та пенсія, Ренесанс життя, СГ Провіта, Теком-життя, УСГ Життя, Фортіс страхування життя Україна, Юпітер страхування життя
2006	4	6 (лідери)	АЛІКО АІГ Життя, АСКА-життя, Блакитний поліс, ЕККО, Дженоералі Гарант страхування життя, ТАС
		13 (роз-виток)	Віейбі Життя, Генеральний страхов. фонд Життя, Захист життя, Іллічівська, КСЖ Універсальна, Лемма-Віте, ПЗУ Україна страхування життя, Планета страхування, Теком-життя, Традиції життя, УСГ Життя, Фортіс страхування життя Україна, Юпітер страхування життя
		1	Фенікс життя
		1	МКБ Страхування життя

Джерело: складено за результатами проведеного автором кластерного аналізу на основі статистичних даних з [6].

Характерними рисами першого кластеру є те, що середні премії та резерв на одного застрахованого є більші ніж середні значення по ринку (табл. 3). Також великим є відношення величини резервів (зобов'язань страховика) до активів. Це свідчить про міцні позиції компанії на ринку та про те, що компанія залучає на страхування ризику з великими страховими сумами. Середні виплати на одного застрахованого є також вищими, ніж у другій групі, однак рівень виплат через активну діяльність із залучення нових клієнтів (про що свідчить високе значення показника ділової активності) може бути і нижчим. Про ефективність інвестиційної діяльності компаній цього кластеру свідчить високе значення показника прибутковості активів, не зважаючи на меншу частку власного капіталу в активах та менше значення коефіцієнту забезпеченості власними коштами.

Таблиця 3

Середні по кластерах показники ефективності діяльності компаній зі страхування життя України

Рік	Кластер	Середні внески на одного застрахованого, тис. грн.	Середні виплати на одного застрахованого, тис. грн.	Середній резерв на одного застрахованого, тис. грн.	Рівень виплат	Частка зобов'язань в активах	Коефіцієнт залежності від зовнішніх джерел фінансування	Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	Частка перестраховика в резервах	Коефіцієнт прибутковості активів	Коефіцієнт ділової активності
2012	1	1579.6	99.7	4928.2	0.054	0.651	0.278	0.497	0.000	0.049	0.562
2012	2	1273.4	127.1	3129.1	0.149	0.249	0.681	3.835	0.000	0.016	0.233
2012	3	717.9	1939.0	10096.7	2.701	0.626	0.368	0.588	0.000	0.063	0.045
2011	1	1607.6	79.1	4379.6	0.055	0.575	0.314	0.654	0.004	0.041	0.422
2011	2	1476.8	78.8	3376.3	0.066	0.421	0.471	2.401	0.028	н/д	0.305
2011	3	872.4	1716.2	10210.2	1.967	0.615	0.286	0.465	0.000	0.064	0.053
2010	1	1642.0	87.1	3915.9	0.059	0.566	0.351	0.741	0.034	0.047	0.303
2010	2	1290.8	51.9	1664.9	0.102	0.151	0.750	7.308	0.043	0.007	0.142
2010	3	1059.1	1037.8	10921.1	0.980	0.772	0.226	0.293	0.000	0.083	0.075
2009	1	1768.4	82.9	3405.9	0.051	0.597	0.294	0.605	0.062	0.056	0.388
2009	2	1017.6	62.3	1145.0	0.097	0.098	0.798	21.167	0.078	0.007	0.118
2009	3	11035.9	241.8	22476.8	0.022	0.408	0.570	1.396	0.002	0.042	0.201
2009	4	2447.8	1017.9	11094.6	0.416	0.802	0.196	0.245	0.000	0.055	0.177
2008	1	1878.7	114.4	4397.6	0.069	0.651	0.344	0.610	0.068	0.056	0.292
2008	2	1286.1	16.1	1060.8	0.036	0.177	0.757	19.201	0.115	0.013	0.364
2008	3	20786.0	0.0	16855.7	0.000	0.317	0.000	0.000	0.011	0.000	0.391
2007	1	1842.0	97.3	3866.5	0.046	0.831	0.140	0.169	0.008	0.070	0.456
2007	2	1105.2	30.2	1067.8	0.048	0.261	0.659	7.627	0.066	0.018	0.372
2006	1	2035.2	62.9	3923.6	0.029	0.771	0.216	0.304	0.082	0.043	0.452
2006	2	1013.8	22.9	1047.3	0.035	0.185	0.792	15.752	0.065	0.011	0.199
2006	3	2483.3	0.0	1500.0	0.000	0.001	0.999	1230.011	0.022	0.000	0.001
2006	4	1520.0	18420.0	1212.5	12.118	0.005	0.994	217.039	0.000	0.000	0.006

Джерело: складено за результатами розрахунків автора на основі статистичних даних з [6].

До другого кластеру віднесено компанії з нижчими показниками страхової діяльності. Зокрема меншим є відношення величини резервів до активів (що може свідчити про незначну кількість укладених договорів або невеликі страхові суми), а також досить високим є рівень виплат (що говорить про низьку активність із

залучення нових клієнтів та отримання премій). Також високі значення коефіцієнтів залежності від зовнішніх джерел фінансування та забезпеченості власними коштами досягаються за рахунок великих розмірів власного капіталу та порівняно невеликих величин активів та страхових резервів.

Також в процесі аналізу для кожного року були такі одиничні компанії, котрі не могли бути віднесені до жодного із цих двох кластерів через значні відхилення одного чи декількох показників від ustalених у кластері. В нашому випадку у 2012-2010 рр. це компанія “Блакитний поліс”, котра відзначається з-поміж інших дуже високим рівнем виплат (97.9%). У 2009 р. до основних кластерів не потрапили компанія “Іллічівська”, котра відрізнялась високим рівнем середніх премій (11035.9 грн.) та резерву (22476.8 грн.) на одного застрахованого, і компанія “Блакитний поліс” – завдяки високому рівню виплат (41.6%). В 2008 р. значно вищі показники середніх премій (20786 грн.) та резерву (16855.7) на одного застрахованого були у компанії “Уніка-життя”. Компанії “Фенікс життя” та “МКБ Страхування життя” у 2006 р. виділились дуже високими виплатами на одного застрахованого (18420 грн.) і коефіцієнтом забезпеченості власними коштами (1.0) відповідно.

Можна зробити висновок, що в Україні сформувалась група сильних компаній у складі таких страховиків, як “АЛІКО АІГ Життя”, “АСКА-життя”, “Блакитний поліс”, “ЕККО”, “ТАС”, також досить хороші показники демонструє “КСЖ Універсальна”. Варто відмітити, що оцінка діяльності страхової компанії залежить не стільки від показників за конкретний проміжок часу, скільки від їх динаміки. В нашому випадку бачимо, що ці компанії порівняно тривалий час займали провідне положення на ринку, враховуючи навіть значні фінансові труднощі у компанії “АЛІКО АІГ Життя” під час кризи. За останні три роки до цієї групи приєдналися “ПЗУ Україна страхування життя”, “Теком-життя”, “Юпітер страхування життя” – у 2008 році, “КД Життя”, “Ренесанс життя”, “Уніка-життя” – у 2009 р., “Гарант-лайф”, “Іллічівська”, “Фортіс страхування життя Україна”.

Висновки. Проведений статистичний аналіз показує, що для українських компанії зі страхування життя притаманний поділ на дві великі групи за результатами фінансово-господарської діяльності. Для першої групи компаній-лідерів характерними є досить високі значення показників середніх премій та резерву на одного застрахованого, а також високе значення показника прибутковості активів. Значення відповідних показників для другої групи є помітно менші, натомість високими є значення коефіцієнтів залежності від зовнішніх джерел фінансування та забезпеченості власними коштами. Також, кожного року можна виділити компанії, котрі не входять до цих кластерів. Відповідно, діяльність таких страховиків потрібно аналізувати з урахуванням притаманної їм специфіки функціонування.

1. Кривцун І.М. Аналіз показників фінансового стану регіональних страхових компаній / І.М. Кривцун // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – 2004. – №507. – С. 188-190.
2. Самойловський А. Зарядка для страхових умів, або обличчям до страхувальника / Андрій Самойловський // Страховий ринок України. – 2002. – С. 96-100.
3. Василенко А. В. Інвестиційна стратегія страхових компаній: Навч. посіб. / А. В. Василенко. – К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2006. – 168 с.
4. Ротова Т. А. Страхування: Навч. посіб. / Т. А. Ротова, Л. С. Руденко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 400 с.
5. Плиса В. Й. Страхування / В. Й. Плиса. – К.: Каравела, 2010. – 392 с.

6. Рейтинг компаний страхования жизни [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://forinsurer.com/ratings/life/>
7. Приймак В. І. Математичні методи економічного аналізу: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. І. Приймак. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 296 с.

STATISTICAL ANALYSIS OF THE FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITY OF LIFE INSURANCE COMPANIES IN UKRAINE

O. Karchevska

*Lviv Polytechnic National University
Gorbachevskogo str. 18, UA-79044, Lviv, Ukraine*

The set of life insurance companies' financial indicators is formed in the article and statistical analysis of financial and economic activity effectiveness is performed. The research gave the ability to separate two main clusters of companies, that has certain interrelation between their financial results.

Key words: life insurance, financial indicator, cluster analysis, classification.

СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФИНАНСОВО-ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КОМПАНИЙ ПО СТРАХОВАНИЮ ЖИЗНИ УКРАИНЫ

О. Карчевская

*Национальный университет «Львовская политехника»
79044, Львов, ул. Горбачевского, 18*

В статье сформирован набор показателей деятельности компаний по страхованию жизни и проведен статистический анализ эффективности ведения финансово-хозяйственной деятельности отечественными страховщиками. Проведенное исследование позволило выделить два основных кластера компаний, для которых наблюдаются характерные соотношения результатов их финансовой деятельности.

Ключевые слова: страхование жизни, финансовый показатель, кластерный анализ, классификация.